

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO

WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW

1. Nazwa

STARE MIASTO

2. Czas powstania

Przed1296

3. Miejscowość

ŚWIDWIN

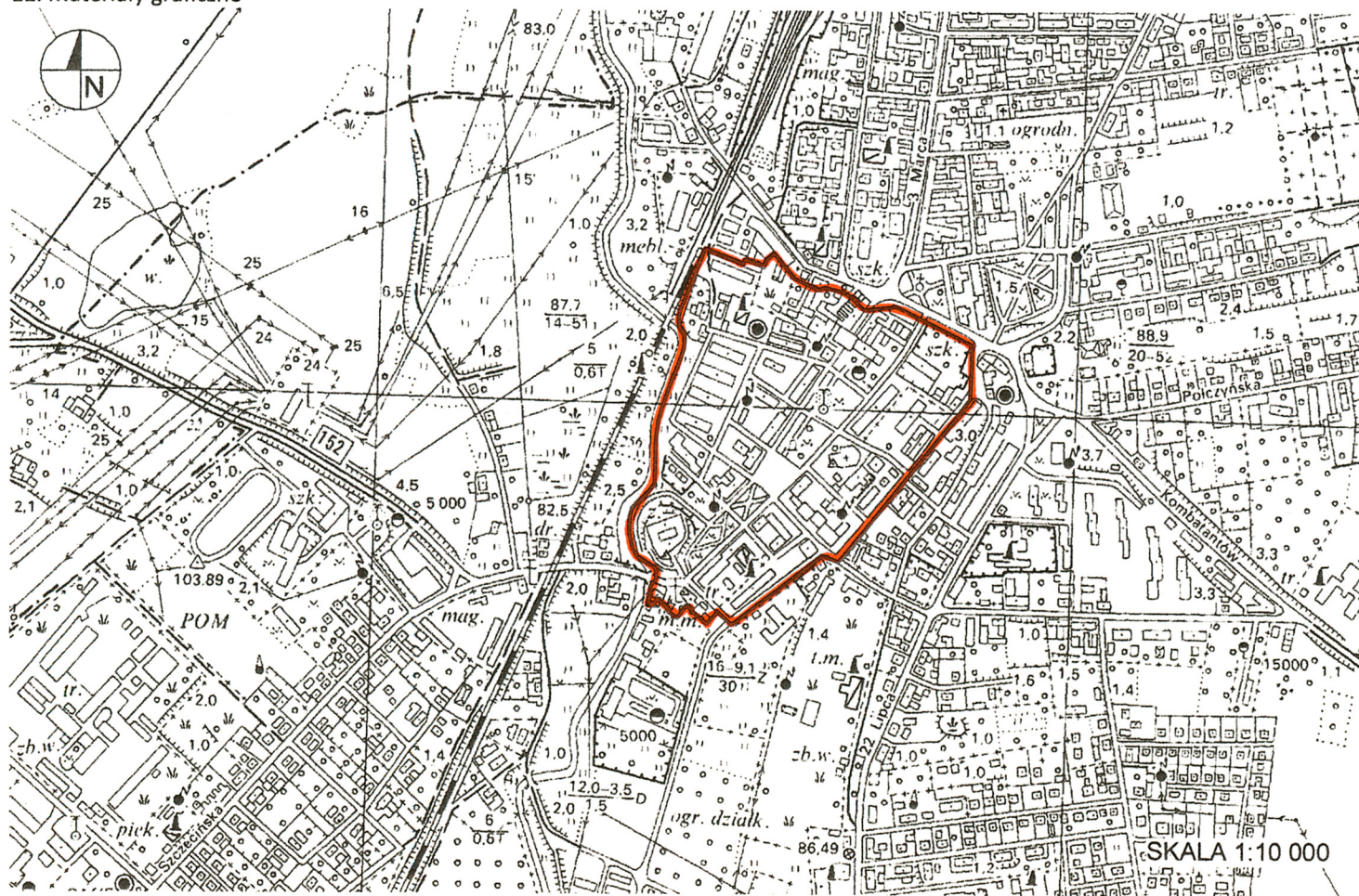
4. Adres

nd.

nr ewidencyjny działkind.

nr księgi wieczysteind.

11. Materiały graficzne

Sytuacja, mapa topograficzna w skali 1:10 000

5. Przynależność administracyjna

województwo: zachodniopomorskie
powiat: świdwiński

gmina: ŚWIDWIN

6. Współrzędne geograficzne

53°47' N 15°46' E

7. Poprzednie nazwy miejscowości

Schivelbein

8. Właściciel i jego adres

nd.

1. Użytkownik i jego adres

nd.

2. Formy ochrony

Wpis do rejestru zabytków
nieruchomych województwa
zachodniopomorskiego
Nr 490 z dnia 1965-05-15

12. Historia – kalendarium dziejów

XII w. - Na terenie miasta funkcjonuje grodzisko

1280 – Pierwsza wzmianka o mieście

Po 1280 – rozpoczęcie budowy zamku po przejęciu miejscowych dóbr przez margrabiów brandenburskich linii askańskiej

1296 – Lokacja miasta na prawie Magdeburskim

1319 – Dobra świdwińskie zakupili rycerze Nicolaus Olafson i Wedigo von Wedel

1319–1348 – Budowa systemu murów obronnych

1338 – Pierwszy przekaz o kościele NMP

Poł XIV w – Istnienie szpitala św. Ducha

1378 - Pierwszy przekaz o ratuszu przy rynku

1384 Świdwin został zakupiony przez Krzyżaków i stał się siedzibą wójta

1442–Budowa klasztoru Zakonu Kartuzów z kaplicą św. Ducha

1455 – Właścicielem miasta zostaje Książę Fryderyk II, Elektor Brandenburski

XV w – Modernizacja systemu obronnego miasta oraz przebudowa kościoła parafialnego

1539 (1540) – kasata zakonu Kartuzów

1540 – powstaje szkoła miejska

1540 – 1808 Zamek użytkowany przez zakon Joannitów

XVI w – Przebudowa ratusza

1619, 1630 i 1689 - pożary miasta

po 1648 w wyniku wojny 30letniej miasto jest bardzo zniszczone, że pozostało tylko 30 domów.

1713 – miasto nie podniosło się jeszcze ze zniszczeń wojennych, pozostaje 70 niezabudowanych działek

1740-58 - Przebudowa zamku – dodane dwa nowe skrzydła, zasypana zostaje fosa po wschodniej stronie zamku

1787-89 – rozbiórka murów obronnych. Gruz i ziemia posłużyła do zasypania fosy – odnogi Regi

1814 - Brama Młyńska została zburzona

1863 – rozbiórka ratusza

II poł. XIX w - pożar miasta

1859 – Budowa linii kolejowej Stargard - Koszalin

1945 – Poważne zniszczenie miasta podczas działań wojennych

13. Opis

Historia układu urbanistycznego

Świdwin powstał na wschodnim brzegu Regi. Miasto zostało zaplanowane na płaskim terenie, lekko wznoszącym się w kierunku wschodnim. Umieszczenie miasta na rzecznej łasze, zdeterminowało jego trapezoidalny kształt. Miasto składało się z kwartałów regularnej zabudowy oraz zamku umieszczonego w najwyższej części miasta to jest w jego południowo – zachodniej części. Jest to przykład sprzężonego układu urbanistycznego, które tworzył zamek i miasto. Główną oś komunikacyjną Świdwina wyznaczała główna ulica przechodząca przez miasto w kierunku z południowego – zachodu ku północnemu wschodowi (Obecna ulica 1 maja i Niedziałkowskiego). Przechodziła ona przez centralnie umieszczony rynek z ratuszem. W związku z kształtem miasta ulica ta wchodziła w rynek w jego jednym narożniku a wychodziła w narożniku umieszczonym po przekątnej rynku. Główna ulica posiadała po obydwu stronach równoległe dwie ulice wspomagające. W części północno wschodniej, rozchodziły się one ku bokom miasta, aby dostosować się do kształtu murów miejskich. Do wyżej opisanych ulic dochodziły prostopadłe węższe uliczki, które tworzyły podział miasta na regularne kwartały. Jedynie w północno wschodniej części miasta mamy doczynienie z mniej regularnym układem ulic. Po wschodniej stronie rynku znajdował a się fara miejska. System obronny Świdwina składał się z muru obronnego obiegającego całe miasto, który ostro załamywał się w narożnikach. Z dużym prawdopodobieństwem należy przyjąć, że pomiędzy zamkiem a miastem również istniał odcinek muru – wzdłuż obecnej ulicy Grodzkiej. Do miasta prowadziły dwie bramy miejskie: Brama Kamienna znajdująca się w środkowej części północno – wschodniej linii muru obronnego oraz Brama Młyńska umieszczona przy zamku przy moście przez Regę. Układ obronny wzmocniony był czterema okrągłymi basztami oraz mniejszymi basztami łupinowymi. Układ obronny wspomagany był przez rzekę oraz fosę, która obiegała miasto. Fosa obecnie jest zasypana.

Na przełomie XVIII i XIX wieku miasto wyszło poza granicę murów. Zabudowa pojawiła się po wschodniej stronie miasta. Spowodowało to przebicie muru na wysokości obecnej ulicy Wojska Polskiego, która zyskała na znaczeniu jako ciąg komunikacyjny. W końcu XIX wieku nastąpiła rozbudowa miasta w kierunku północno – wschodnim. Czynnikiem miastotwórczym była budowa dworca kolejowego oddalonego od Starego Miasta. Przestrzeń między miastem historycznym a dworcem kolejowym została zabudowana.

Granice historycznego miasta

Obszar posiadający wartość zabytkową rozciąga się pomiędzy zamkiem stojącym w zakolu rzeki a linią wyznaczoną przez zachowaną Bramę Kamienną. Boki miasta wyznacza przebieg nurtu Regi a po przeciwnej stronie granicą jest wyraźne wyniesienie terenu, to jest równoległe do ulicy Nowomiejskiej. Na załączniku nr 1 pokazano przebieg granicy wpisu Starego Miasta do rejestru zabytków.

14. Kubatura nd.	15. Powierzchnia użytkowa 11,32 km² (w obszarze murów obronnych)	16. Przeznaczenie pierwotne nd.	17. Użytkowanie obecne nd.
18. Stan zachowania <p>Świdwin w wyniku działań wojennych został zniszczony, szczególnie zniszczenia miały miejsce na obszarze Starego Miasta. Praktycznie nie zachowała się historyczna zabudowa. Powojenna zabudowa miasta sprowadziła się do postawienia bloków wielorodzinnych, które ignorują układ zabudowy pierzejowej.</p> <p>Jedynie zachowane zabytki w mieście wpisane są osobno do rejestru zabytków:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kościół MB Nieustającej Pomocy Nr rej. 5 z dnia 1953-05-21 • Zamek Nr rej. 8 z dnia 1953-06-292. • Brama miejska Nr rej.15 dec. z dnia 1953-12-21 • Obwarowania miejskie Nr rej. 489 dec. z dnia 1965-05-15 • Plebania kościoła N.M.P. Nr rej. 571 dec. z dnia 1966-02-15 		19. Istniejące zagrożenia. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie <p>Zniszczenia miasta spowodowane wojną oraz nieodpowiedzialną odbudową Świdwin kwalifikuje się do wykreślenia z rejestru zabytków. Należy objąć miasto jedynie zakresem ochrony archeologicznej w granicach miasta oraz obszarze zajmowanym przez fosę. W związku z osobnym wpisaniem do rejestru zabytków wszystkich zabytków, które pozostały należy skupić się na ich ochronie.</p>	

20. Akta archiwalne (rodzaj akt. numer i miejsce przechowywania)

21. Uwagi

22. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Bibliografia

1. Gartkiewicz Władysław, Widawski Jarosław, Świdwin charakterystyka układu i zabudowy zabytkowej, 1959, mps. archiwum WUOZ w Koszalinie
2. Świdwin 1296-1996 studia z dziejów miasta, red. Bogusława Polaka, Koszalin ; Świdwin 1996.
3. Ptaszyńska Danuta, miejskie mury obronne w województwie koszalińskim, Koszalin 1974
4. Die Bau- und Kunstdenkmäler des Regierungs-Bezirks Köslin, Bd. 3, Die Kreise Schivelbein, Dramburg, Neustettin, Bublitz und Rummelsburg, Stettin 1934, s. 12 - 24

24. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

tekst: mgr Maciej Gibczyński 10. 2011

plany, rysunki: mgr Maciej Gibczyński 10. 2011

fotografie:

25. Źródła ikonograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania)

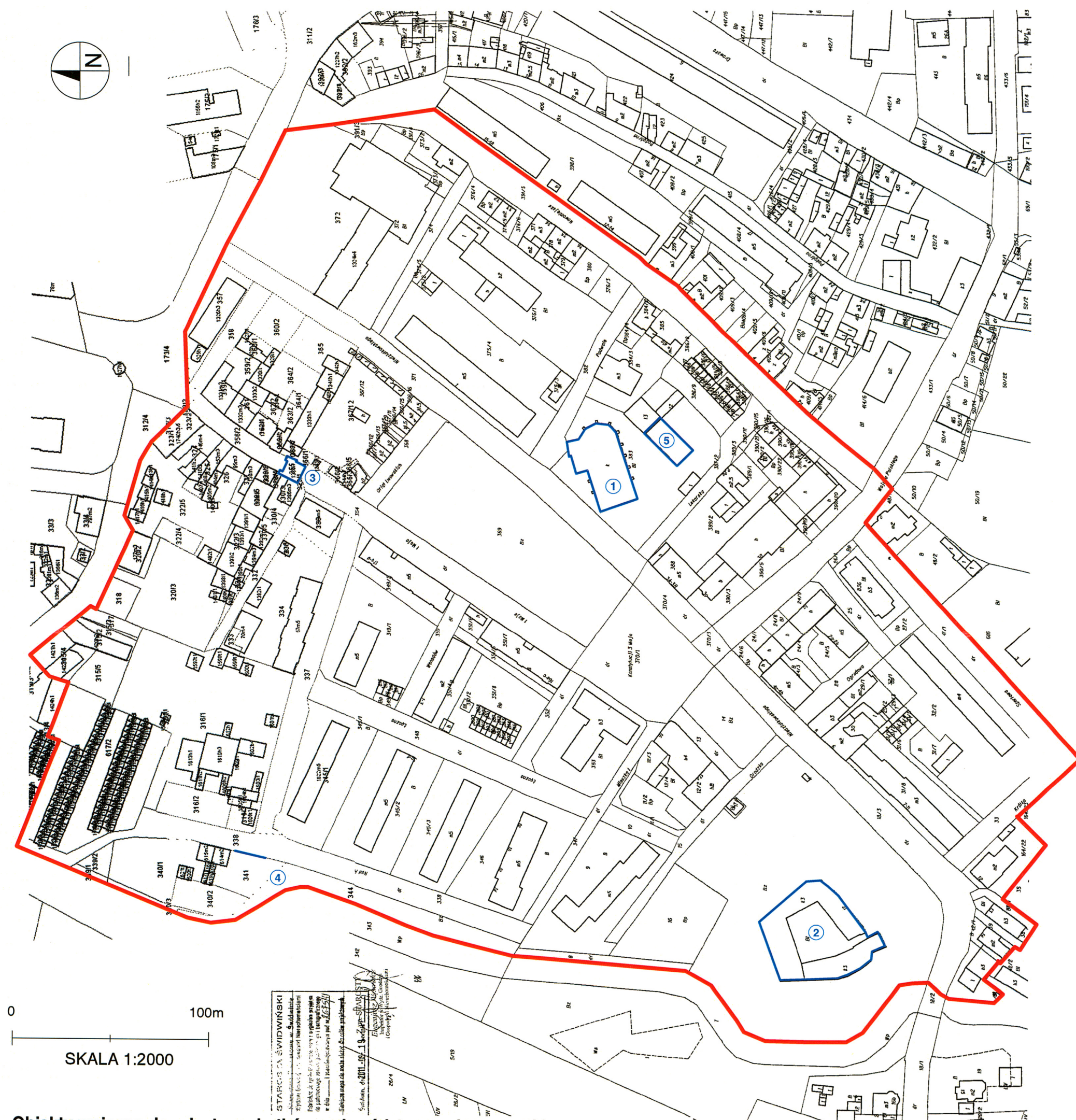
1. Panorama miasta ok r. 1652, autor Merian Caspar
2. Messtischblatt. w skala 1:25000 Schivelbeim 2260 wyd. 1936
3. Plan miasta [w:] Barran F. R. Städte – Atlas Pommern, Leer 1993, s. 102

26. Załączniki

4 wkładki szczegółowe

1. Miejscowość ŚWIDWIN	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) STARE MIASTO	6. Zawartość wkładki: Granica wpisu do rejestru zabytków terenu Starego Miasta
2. Gmina ŚWIDWIN		
3. Powiat ŚWIDWIŃSKI		
4. Województwo zachodniopomorskie		

Obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa zach-pomorskiego

1. Kościół MB Nieustającej Pomocy Nr rej. 5 z dnia 1953-05-21
2. Zamek Nr rej. Nr rej. 8 z dnia 1953-06-29
3. Brama miejska Nr rej. 15 dec. z dnia 1953-12-21
4. Obwarowania miejskie Nr rej. 489 dec. z dnia 1965-05-15
5. Plebania kościoła N.M.P. Nr rej. 571 dec. z dnia 1966-02-15

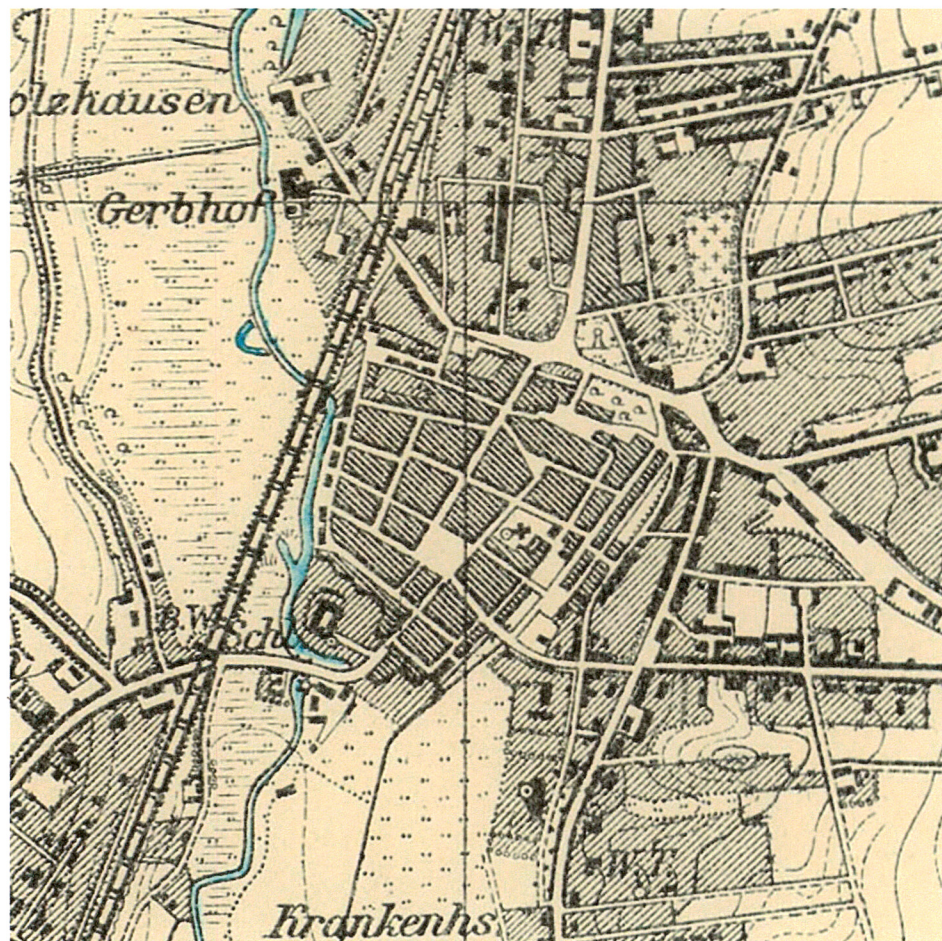

1. Miejscowość Świdwin	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) STARE MIASTO	6. Zawartość wkładki:
2. Gmina Świdwin		Widok historyczny
3. Powiat świdwiński		Panorama miasta ok r. 1652, autor Merian Caspar
4. Województwo Zachodniopomorskie		

1. Miejscowość Świdwin	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) STARE MIASTO	6. Zawartość wkładki: Mapy historyczne frag. mapy Messtischblatt org. w skali 1:25000 przeskalowany do 1:10000 - Schivelbeim 2260 wyd. 1936
2. Gmina Świdwin		
3. Powiat świdwiński		
4. Województwo Zachodniopomorskie		

1. Miejscowość Świdwin	5. Obiekt (nazwa jak w karcie)	6. Zawartość wkładki: Widokhistoryczny Widok lotniczy od strony południowej. Lata 30te XX w.
2. Gmina Świdwin		
3. Powiat świdwiński		
4. Województwo Zachodniopomorskie		

